

ius est, iudicaturus vivos, & mortuos; per illud (1) autem in quo est equalis gignenti, nunquam recedit à Patre, sed cum illo est, ubique totus pari divinitate, quam nullus continet locus. Ipse ergo Filius Dei aequalis Patri in forma Dei, quia semetipsum exinanivit, non formam Dei amittens, sed formam servi accipiens, major est etiam seipso: quia major est forma Dei, quae amissa non est, quam forma servi, quae accepta est. Haec igitur est forma servi, in qua Dei Filius minor est non Patre solo, sed etiam Spiritu Sancto: secundum hanc formam servi pater Christus etiam parentibus minor erat, quando parvus maioribus, sicut scriptum est, subditus erat. Agnoicamus igitur geminam substantiam Christi, divinam scilicet, quae aequalis est Patri, & humanam, quae major est Patre. Utrumque autem simul, non duo, sed unus est Christus, ne sit quaternitas, sed Trinitas Deus. Ideo ergo dixit: *Si diligeritis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem*: quia naturae humanae gratulandum est, eo quod sic assumpta est à Verbo Unigenito ut immortalis constitueretur in caelo, atque ita feret (2) terra sublimis, ut incorruptibilis pulvis sederet ad dexteram Patris. Quis hinc hinc gaudet, qui sic diligit Christum; ut suam naturam iam immortalem gratuletur in Christo, (3) atque ipsum speret futurum esse per Christum? *Hilarius 9. de Trinit. (ult. med.)* Vel aliter. Si donantis auctoritate Pater major est, numquid per doni confessionem minor Filius est? Major itaque donans est, sed minor iam non est cui unum esse donatur. *Chrysostomus* (ut supra). Vel aliter. Nondum noveant Apostoli quid sit resurrectio, quam praedixerat dicens: *Vado, & venio ad vos*: neque qualem oportebat de eo opinionem habebant; Patrem vero magnum esse estimabant. Dicit igitur eis: (4) Esti de me formidatis quod me defendere nequeam, nec confidatis quod post Crucem rursus vos videam; tamen audientes quoniam ad Patrem vado, laetandum vobis est, quoniam ad majorem vado; & potentem omnia vestra dissolvere. Haec autem omnia ad imbecillitatem discipulorum dicebantur; & ite subdit: *Et nunc dixi vobis praequam fiat, ut cum factum fuerit, credatis*. *Augustinus* (tract. 79.) Quid est hoc, cum magis credere homo debeat antequam id quod credendum est? Haec est enim laus fidei, si quod creditur non videtur; nam & ille cui

Ex edit. P. Nicol. (a) Contra serm. Arianorum, cap. 11. non simpliciter contra Arianos, ut prius.

dictum est infra: *Quia vidisti, credidisti*, aliud vidit, aliud credidit, vidit hominem, credidit Deum. Sed si dicuntur credi quae videntur, sicut dicit, unusquisque oculis suis se credidisse; non tamen ipsa est quae in nobis edificatur fides; sed ex rebus quae videntur, acquiritur in nobis; ut ea credatur quae non videntur. Illud itaque dicit, *Cum factum fuerit*, quod eum post mortem visurum erant viventem, & ad Patrem ascendentem; quo viso, fuerant credituri quod ipse esset Christus Filius Dei, qui hoc potuit facere, & praedicare antequam faceret: credituri autem hoc, non fide nova, sed aucta; aut certe cum mortuus esset, defuncta, cum resurrexisset, resurrecta. *Hilarius 9. de Trinit. (ubi supra.)* Gloriam autem resumendam meritum continuo subiecit, dicens: *Jam non multa loquar vobis*. *Hilarius*. Ideo hoc dicebat, quoniam iam instabat tempus ut comprehenderetur, & ad mortem traderetur. *Veni enim princeps mundi hujus*. *Augustinus* (tract. eodem.) Quis nisi diabolus? Non autem creatorum, sed peccatorum princeps est diabolus. Unde Apostolus cum dixisset Ephes. 6. *Adversus rectores mundi*, sequenti verbo exposuit quid dixisset mundi, cum subiungit: *Tenebrarum harum*, id est hominum impiorum. *Et in me non habet quidquam*. Quia neque cum peccato Deus venerat, neque ejus carnem de peccati propagine Virgo peperat. Et tanquam ei diceretur: *Cur ergo morieris, si non habes peccatum, cui debetur mortis supplicium?* continuo subiungit: *Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem*; & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio; *surgite, etiam hinc*. Discumbens enim discumbentibus loquebatur. *Etiam* autem dixit ad illum locum unde fuerat tradendus ad mortem qui nullum habebat meritum mortis, sed habebat, ut moreretur, mandatum Patris. *Augustinus* contra Arianos (2) (cap. 9.) Quod autem voluisti, & praecepto Patris obediens est Filius, nec in hominibus demonstrat diversam imparemque naturam Patris praecipientis, & filii obediens. Haec accedit quod Christus non tantum Deus est, quia natura aequalis est Patri, sed etiam homo, quia natura minor est Patre. *Chrysostomus* (hom. 75.) Vel hoc quod dicit *Surgite, etiam hinc*, principium est, aliter sententiae: consequens enim erat eos formidare, & à tempore, & à loco, in villa manifeste existentes: etenim nox profunda erat, & erat confes-

(1) *Al. desit* autem. (2) *Al. in terra*. (3) *Legit Nicolai* atque idipsum se speret. (4) *Quartus ubi citata exempla, sic legunt*. Et si de me formidatis ut non sufficienter mihi ipsi assideret, neque confidatis quod post Crucem iterum vos videbo; tamen audientes quoniam ad Patrem vado, oportebat laetari de reliquo, quoniam ad majorem vado, & potentem omnia vestra dissolvere.

quens eos non attendere his quae dicebantur, sed semper circumvolvere oculos, & imaginari eos, qui aggressuri eos erant, & maxime audientes; *adhuc modicum vobiscum sum*; & *Veni princeps mundi hujus*. Quia igitur haec, & huiusmodi au-

dientes, turbabantur, ut mox capiendi ducit, eos in locum alium, ut estimantes se in cautela esse, cum otio de reliquo audiant; magna enim dogmata erant audiri.

CAPUT XV.

(a) **E**go sum vitis vera, & Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. Jam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. (b) Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, & vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & aresecerit; & colligent eum, & in ignem mitterent, & ardet. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis.

dientes, turbabantur, ut mox capiendi ducit, eos in locum alium, ut estimantes se in cautela esse, cum otio de reliquo audiant; magna enim dogmata erant audiri.

(c) In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli. Sicur dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si praecepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea; sicut & ego Patris mei praecepta servavi, & maneo in ejus dilectione. Haec locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur. (d) Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos. Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam quis ponat pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio vobis. Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audivi à Patre meo, nota feci vobis. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vestri maneat, ut quodcumque peteritis Patrem, in nomine meo, det vobis.

(e) Haec mando vobis, ut diligatis invicem. Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret. Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Memorente sermonis mei quem ego dixi vobis. Non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequuntur; si sermonem meum servaverunt, & vestrum servabunt. Sed haec omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me.

(f) Si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Qui me odit, & Patrem meum odit. Si opera non fecissem in eis quae nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem & viderunt, & oderunt, & me, & Patrem meum. Sed ut adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis.

(g) Cum autem venerit paraclitus quem ego mitto vobis à Patre, Spiritum veritatis qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

(a) **H**ilarius 9. de Trinit. (ubi supra.) Ad hunc consensum mandae corporeae passionis sacramentum per dilectionem efficiendi mandati patris festinat exurgens; corporeae tamen assumptionis iterum mysterium pandens, per quam eum tanquam in vite modo palmitem inestemus, adiecit: *Ego sum vitis vera*. *Augustinus* (tract. 80.) Quod secundum hoc dicit quod est caput Ecclesiae, nosque membra ejus, homo Christus Jesus. Unius quippe naturae sunt vitis, & palmites. Sed cum dicit, *Ego sum vitis vera*, nunc quid ut adderet *etiam* ad carnem retulit, ut ad ista similitudo translati est? Sic autem dici-

tar vitis per similitudinem, non per proprietatem; sicut agnus, ovis, & cetera, huiusmodi, ut magis ipsi sine veta, ex quibus ducuntur ista similitudines. Sed dicendo: *Ego sum vitis vera*, ab illa se distinxit cui dicitur Hier. 2. 11. *Quoniam, do convensa est in amaritudinem vitis aliena*. Nam quo pacto vitis vera, quae expectata est, ut faceret vinum, fecit autem spinas? *Hilarius*, 9. de Trinit. (ubi supra.) Sed à corpore huius humanitatis assumptionis formam patris manifestatis alienans, agricolam Patrem curiosum huius vitis ostendit, dicens: *Et Pater meus, agricola est*. *Augustinus* de Ver. Dom. (serm. 59.) Colli-

(1) *Al. desit* autem. (2) *Al. in terra*. (3) *Legit Nicolai* atque idipsum se speret. (4) *Quartus ubi citata exempla, sic legunt*. Et si de me formidatis ut non sufficienter mihi ipsi assideret, neque confidatis quod post Crucem iterum vos videbo; tamen audientes quoniam ad Patrem vado, oportebat laetari de reliquo, quoniam ad majorem vado, & potentem omnia vestra dissolvere.

imus enim Deum, & colit nos Deus: sed sic Deum colimus; ut non meliorem eum faciamus, oblitum enim eum adorando, non arando; quod autem ille nos colit, meliores nos reddat. Cultura ipsius est in nos, quod non cessat verbo suo extirpare mala semina de cordibus nostris, aperire eos nostrum tamquam aratro sermonis, plantare semina præceptorum, expectare fructum pietatis. *Chrysostr. (hom. 75.)* Et quia Christus sibi sufficit, discipuli vero multo indigent agricolæ auxilio; propterea de vite nihil dicit, sed de palmitibus; cum subdit: *Omniem palmitem in me non ferentem fructum, tollit eum.* Fructum autem hic vitam occulte insinuat, ostendens quod sine operibus non potest aliquis esse in eo. *Hilarius 9. de Trinit. (ubi supra.)* Inutiles autem, & inveraces palmites defecans, deputabit arduos. *Chrysostr. (hom. 75.)* Et quia etiam qui valde virtuosus sunt, indigent agricolæ opere, adjungit: *Et omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.* Hoc dixit propter tribulationes eorum, quæ tunc inducebantur; ostendens quod tentationes fortiores eos faciebant; sicut & purgare, hoc est circumcidere palmitem, eum magis germinare facit. *Augustinus (tract. 80.)* Quis autem est in hac vita sic mundus ut non sit magis magisque mundandus? Ubi, si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus: *1. Joann. 1.* Mandat itaque mundos, id est fructuosos; ut tanto sint fructuosiores quanto sunt mundiores. Secundum hoc ergo vitis est Christus quod ait: *Pater major me est, secundum illud autem quod ait supra 10. Ego, & Pater unum sumus, & ipse agricola est; nec talis quales sunt qui extrinsecus operando exhibent ministerium, sed talis ut det etiam intrinsecus incrementum: unde continuo etiam seipsum mundatorem palmitum ostendit, dicens: Jam vos mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis. Ecce ipse mundator est palmitum; quod est agricolæ, non vitis officium. Sed quare mundat? Mundat estis propter baptismum, quo abluistis, nisi quia & in aqua verbum mundat? Detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & sit sacramentum. Unde ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluatur, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur? Nam in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus immanens. Hoc verbum fides tantum valet in Ecclesia Dei in per ipsum credentem, offerentem, benedicentem, tingentem mundum infantem, quamvis credere non valentem. *Chrysostr. Vel dicit: Mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis; id est, inter lumen doctrinæ jam suscepistis, & a judaico errore eruti estis.**

(b) *Chrysostr. (hom. 75.)* Quia jam man-

dos eos dixerat propter sermonem quem locutus fuerat eis, docet quod oportet de reliquo incipere ea quæ ab eis sunt; & ideo dicit: *Manete in me, & ego in vobis. Augustinus (tract. 81.)* Non eo modo illi in ipso, sicut ipse in illis: utrumque enim prodest, non ipsi, sed illis: ita sunt quippe in vite palmites ut vitæ non conferant, sed inde accipiant unde vivant; ita vero vitis est in palmitibus ut vitale alimentum subministrat eis, non sumat ab eis; ac per hoc, ut manentem in se habentem Christum, & manentem in Christo, discipulis prodest utrumque, non Christo: unde subdit: *Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis.* Magna gratiæ commendatio! Corda instruit humilium, ora obstruit superbiorum. Nonne huic resistunt veritati, ad bona opera faciendâ Deum sibi necessarium non putantes, non assertores, sed præceptorum liberi arbitrii? Qui enim à semetipso ferre fructum æstimat ferre, in vite non est; qui in vite non est, in Christo non est; qui in Christo non est, Christianus non est. *Alcuius.* Omnis enim fructus boni operis ab illa radice procedit qui nos sua gratia liberavit, & suo auxilio provehit, ut fructum plus afferre valeamus: unde cum repetitione, & superiorum explanatione subdit: *Ego sum vitis, & vos palmites. Qui manet in me, credendo, obediendo, perseverando, & ego in eo, illuminando, subveniendo, perseverantiam donando; hic, & non alius, fert fructum multum.* *Augustinus (tract. eod.)* Sed ne quisquam putaret saltem parvum aliquem fructum posse à semetipso palmitem ferre, subdit: *Quia sine me nihil potestis facere.* Non ait, Parum potestis facere: quia nisi palmes in vite manserint, & vixerint de radice, quantumlibet fructum à semetipso non potest ferre. Quamvis autem Christus vitis non esset, nisi homo esset; tamen istam gratiam palmitibus non præberet, nisi etiam Deus esset. *Chrysostr. (hom. cit.)* Vide ergo Filium non minus Patre conferentem ad discipulorum productionem: nam Pater quidem purgat, ipse vero in se tenet, quod facit palmites fructificare, sed tamen, & purgare Filii monstratum est esse, & manere in radice est Patris, qui radicem genuit. Igitur magnum quidem dampnum est nihil posse facere; verum non usque ad hoc sistit, sed ulterius producit sermonem, dicens: *Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, id est agricolæ non potestur manus, & arefcet; hoc est, si quid habebat à radice, amittet, denudatus ejus auxilio, & vita: & colligent eum. Alcuius: Messores Angeli, & in ignem, æternum scilicet, mittent, & ardent.* *Augustinus (tract. eodem.)* Ligna enim vitis tanto sunt contemptibilia, si in vite non manserint, quanto

gloriosiora, si manserint. Unum ex duobus palmiti congruit, aut vitis, aut ignis: si in vite non est, in igne erit. *Chrysostr. (ut supra.)* Deinde ostendens quid est manere in eo, subdit: *Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis, petitis, & fiet vobis.* Eam enim quæ per opera ostensionem quaerit, *Augustinus (tract. eod.)* Tunc enim sunt dicenda verba ejus in nobis manere, quando facimus quæ præcepit, & diligimus quæ promissit. Quando autem verba ejus manent in memoria, nec inveniuntur in vita; non computatur palmes in vite, quia vitam non attrahit ex radice. Quid autem velle possunt manendo in Salvatore nisi quod non alienum est à salute? Aliud quippe volumus, quia sumus in Christo, & aliud volumus, quia sumus adhuc in hoc sæculo. De mansionem autem hujus sæculi nobis aliquando subrepat ut hoc petamus quod nobis non expedire necimus. Sed ablit ut faciat nobis, si maneamus in Christo, qui non facit quando petimus, nisi quod expedit nobis. Ad verba autem ejus pertinet oratio *Pater noster*; ad hujus orationis verbis, & sensibus non recedamus in petitionibus nostris, & quidquid petimus, fiet nobis.

(c) *Chrysostr. (hom. 75.)* Ostendit supra Dominus quoniam qui eis insidiabantur, ardebant, non manentes in Christo: deinde ostendens quoniam ipsi inexpugnabiles erant, ita scilicet ut multum fructificet, ait: *In hoc clarificatus est Pater meus ut plurimum fructum afferatis;* quasi dicat: Si ad gloriam Patris pertinet quod vos fructificetis, non contemnet gloriam suam. Qui autem fructum facit, ille est discipulus Christi: unde subdit: *Et efficiamini mei discipuli. Theophylactus.* Fructus autem Apostolorum sunt Genes, quæ per eorum doctrinam strictæ sunt fidei, necnon ad Dei redactæ sunt gloriam. *Augustinus (tract. 82.)* Sive enim clarificatus, sive glorificatus dicatur, ex uno verbo Græco utrumque translatur est. Doxa enim Græce dicitur, Latine gloria est. Quod ideo commemorandum putavi; ne hoc nostræ gloriæ tribuamus, tanquam ex nobis ipsis habeamus: ejus est enim hæc gratia; & ideo in hoc non nostra, sed ejus est gloria. A quo enim faciemus fructum nisi ab illo cujus misericordia prævenit nos? Unde subdit: *Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos.* Ecce unde sunt nobis opera bona: nam unde nobis essent, nisi quia fides per dilectionem operatur? Unde autem diligeremus, nisi prius diligeremus? Quod autem ait, *Sicut dilexit me Pater: & ego dilexi vos,* non æqualitatem naturæ ostendit nostræ, & suæ, sicut est Patris, *S. Thom. Oper. Tom. IX.*

(1) *Al. illa ego.*

& ipsius; sed gratiam, qua mediator est Dei & hominum, homo Christus Jesus. Mediator quippe monstratur, cum dicit: *Pater dilexit me, & ego dilexi vos:* nam Pater utique diligit & nos, sed in ipso. *Chrysostr. (ut supra.)* Si igitur Pater amat nos, confidite: si Patris est gloria, fructificat. Deinde ut non pigros eos faciat, subdit: *Manete in dilectione mea.* Qualiter autem hoc erit, ostendit subdens: *Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea.* *Augustinus (tract. eod.)* Quis ambigat quod dilectio præcedat observantiam præceptorum? Unde enim præcepta servet non habet qui non diligit. Quod ergo hic ait, ostendit non unde dilectio generetur, sed unde monstretur; ut nemo se fallat dicendo, quod eum diligit, si ejus præcepta non servat. Quamvis quod dicit, *Manete in dilectione mea,* non apparet quomodo dixerit dilectionem, utrum qua eum diligimus, an qua ipse nos diligit; sed ex verbo superiori dignoscitur: dixerat quippe, *Ego dilexi vos,* & continuo subjecit, *Manete in dilectione mea,* (1) illa utique qua dilexite eos. Quid est ergo, *Manete in dilectione mea,* nisi manere in gratia mea? Et quid est, *Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea,* nisi ex hoc scietis quod in dilectione mea, qua vos diligo, manetis, si mea præcepta servatis. Non ergo ut nos diligit, prius præcepta ejus servamus; sed nisi nos diligit, præcepta ejus servare non possumus. Hæc est gratia quæ humilibus patet, superbos lateri. Sed quid illud est quod adjungit: *Sicut & ego præcepta Patris mei servavi, & maneo in ejus dilectione?* Utique eam hic dilectionem Patris intelligi voluit, qua eum diligit Pater. Sed numquid & hæc gratia intelligenda est, qua Pater diligit Filium, sicut gratia est qua nos diligit Filius; cum simus non filii gratia, non natura, Unigenitus autem natura, non gratia? An hoc etiam in ipso Filio ad hominem referendum est? Ita sane: nam dicendo, *Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos,* gratiam mediatoris ostendit: mediator autem Dei & hominum, non inquantum Deus, sed inquantum homo, est Christus. Igitur hoc recte possumus dicere, quod cum ad naturam Dei non pertineat humana natura, ad personam tamen Filii Dei per gratiam pertinet, qua nulla est major, nulla profus æqualis. Neque enim illam susceptionem ulla hominis merita præceperunt, sed ab illa susceptione merita ejus cuncta ceperunt. *Alcuius.* Quæ autem præcepta dixerit: exponit Apostolus dicens Philipp. 2. „Christus factus est obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis.“ *Chrysostr. (hom. 76.)* Deinde quia futura passio, &

(e) *Augustinus* (tract. 86.) Dixerat Dominus: *Posui vos, ut eatis, & fructum afferatis: caritas autem fructus noster est: de hoc itaque fructu mandans nobis, dicit: Hec mando vobis ut diligatis invicem.* Unde & Apostolus, „Fructus.“ inquit Galat. 5. „spiritus, caritas;“ ac deinde cetera tanquam ex isto capite exorta, & religata confluxerunt. Merito itaque sic dilectionem sepe commendat tanquam sola præcipienda sit, sine qua non possunt proficere cetera bona, & quæ non potest haberi sine ceteris bonis, quibus homo efficitur bonus. *Chrysostomus* (hom. 76.) Vel aliter continua. Dixi quoniam animam meam pro vobis pono, & quia primum vos elegi. Hæc autem omnia non exprobrans dixi, sed ad dilectionem vos inducens, ut diligatis invicem. Deinde quia persecutionem pati, & à multis exprobrari difficile erat; ostendit consequenter quod non dolere, sed lætari oportet: unde sequitur: *Si mundus vos odit, scitote quia me proferre vobis odio habuit; quasi dicit: Scio hoc esse durum; sed propter me patiemini.* *Augustinus* (tract. 87.) Cur enim se membra supra verticem extollunt? Recusasse esse in corpore, si non vis mundi odium fustineret cum capite. Pro dilectione autem patienter debemus etiam mundi odium fustineret: necesse est enim ut nos oderit, quos cernit nolle quod diligit: unde sequitur: *Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret.* *Chrysostomus* (hom. 76.) Quia enim propter Christum pati nondum erat eis sufficiens mitigationis causa, illa causa dimissa, hanc adiecit, ostendens quod hoc est virtutis argumentum, à mundo odio haberi: unde dolere oporteret, si à mundo diligeremini: hoc enim esset malitiae vestrae offensivum. *Augustinus* (tract. eod.) Universa autem hoc dicit Ecclesie, quam plurimum mundi nomine appellat; sicut est illud 2. Corinth. 5. „Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi.“ Totus ergo mundus Ecclesia est, & totus mundus odit Ecclesiam. Mundus igitur odit mundum, inimicus reconciliatum, inquinatum mandatum. (Tract. 88.) Quæri ergo potest: Si etiam mali faciunt persecutionem malis; sicut impii Reges, & iudices, cum essent persecutores piorum, utique & homicidas, & adulteros puniebant; quomodo intelligendum est quod Dominus ait: *Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret?* nisi quia mundus est in eis à quibus diliguntur. Mundus ergo odit quod suum est ex ea parte hominum qua sceleratis nocet, & diligit quod suum

(1) *A.* quæ, item alius omittitur utrumque. *Nicolaus autem legit nisi quæ dixit, scilicet odio habebunt, &c.*

Ex edit. P. Nicolæ. (2) Et iterum tract. 87.

est ex ea parte qua ipsis favet. (a) Si etiam queratur, quomodo se diligit mundus, qui odit modum redemptionis; diligit utique falsa dilectione, non vera: quoniam quod ei nocet hoc diligit: odit naturam, diligit vitium; unde & nos prohibemur diligere in illo quod ipse diligit, & jubemur diligere quod ipse odit in seipso. Vitium quippe in illo diligere prohibemur, jubemurque naturam. Ut autem de hoc mundo damnato non essent, electi sunt inde, non meritis suis, quorum nulla bona præcesserant opera, non natura, quæ tota fuerat in ipsa radice vitiosa; sed gratia: unde sequitur: *Quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.* *Gregorius* super *Ezechielem* in homil. 9. Nam perverforum derogatio vitæ nostræ approbatio est: quia jam ostenditur nos aliquid iustitiæ habere, si illis displicere incipimus qui non placent Deo: nemo enim potest in una eademque re omnipotenti Domino, atque ejus hostibus gratis existeret: nam se Deo amicum denegat qui ejus placet inimico; & inimicis veritatis adversatur qui eidem veritati in mente subjugabitur. *Augustinus* (tract. 88.) Exhortans autem Dominus suos servos ad mundi odia perferenda patienter, nullum eis majus, & melius quam de seipso proponit exemplum: unde sequitur: *Memento sermonis mei quem ego dixi vobis. Non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur; si sermonem meum servaverunt, & vestrum servabunt.* *Glossa.* Idem observaverant, ut calumniarentur, juxta illud *Psalm.* 36. „Observavit peccator, justum.“ *Theophylactus.* Vel aliter. Si dominum, inquit, persecuti sunt, vos etiam servos multo magis; si non persecuti fuissent, sed sermonem custodivissent, vestrum etiam custodirent. *Chrysostomus* (hom. 76.) Quasi dicat: Non vos turbari oportet, si communicabitis meis passionibus: quia vos non estis me potiores. *Augustinus* (tract. eod.) Hic autem ubi dicitur, *Non est servus major domino*, illum significat servum pertinentem ad timorem castum, qui permanet in sæculum sæculi. *Chrysostomus* (homil. citat.) Deinde & aliam mitigationem ponit, quoniam & Pater cum eis contumeliam patitur, cui injuriatur: unde sequitur: *Sed hæc omnia faciunt vobis propter nomen meum.* *Augustinus* (tract. eodem.) Quæ omnia, nisi quæ dixit, (1) quod odio habebunt, & persequentur, sermonemque contemnent? Quid est autem aliud dicere, *Propter nomen meum*, quam me in vobis odio habebunt, me in vobis persequentur, & sermonem

nem vestrum, quia meus est, ideo non servabunt? Tanto igitur miseriores, qui propter hoc nomen ista faciunt, quanto beatores qui propter hoc nomen ista patiuntur. Faciunt autem & ista mali malis; sed utique miseri, & qui faciunt, & qui patiuntur. Quomodo autem hoc erit verum, *Hæc omnia faciunt vobis propter nomen meum; cum illi non propter nomen Christi faciunt, hoc est propter iustitiam, sed propter iniquitatem suam?* Hæc quæstio ita solvitur, si totum referatur ad justos, tanquam dictum sit: Hæc omnia patiemini ab eis propter nomen meum. Si autem *Propter nomen meum* sic accipitur, id est quod in vobis oderunt, & propter iustitiam quam in vobis oderunt; similiter recte dici possunt & boni, cum persecutionem faciunt malis, & propter iustitiam facere, quam diligendo persequuntur malos, & propter iniquitatem, quam oderunt in ipsis malis. Quod autem addidit, *Quia nesciunt eum qui misit me*, secundum eam scienciam dictum est qui dicitur *Sap. 15.* „Scire te, sensus est consummatus.“

(f) *Chrysostomus* (hom. 76.) Ponit iterum Dominus aliam discipulorum mitigationem, ostendens quoniam injuste & in ipsum, & in discipulos talia operabantur: unde dicitur: *Si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent.* *Augustinus* (tract. 89. in Joan.) Judæis locutus est Christus, non aliis gentibus. In eis ergo voluit intelligi mundum, qui odit Christum, & discipulos ejus; immo vero non eos solos, sed nos quoque ad eundem pertinere monstravit. Numquid ergo sine peccato erant Judæi, quibus Christus locutus est, antequam Christus in carne venisset? Sed magnum quoddam peccatum, non omne peccatum sub generali nomine vult intelligi: hoc est enim peccatum, quo tenentur cuncta peccata, quod unumquodque si non habeat, dimittuntur ei cuncta peccata: hoc autem est, quia non crediderunt in Christum, qui propterea venit ut credatur in eum. Hoc ergo peccatum, si non venisset, non utique haberent: adventus enim ejus quantum credentibus salutaris, tantum non credentibus exitialis factus est. Sequitur: *Nunciantem excusationem non habent de peccato suo.* Si autem hi ad quos non venit Christus, nec locutus est eis, excusationem non habent de peccato suo, cur hic dictum est, propterea istos non habere, quia venit, & locutus est eis? Si autem habent, utrum ad hoc habent ut à penis alienentur, aut mitius puniantur? Ad hæc inquisita respondeo, eos habere excusationem, non de omni peccato suo, sed de hoc peccato suo, quod in Christum non crediderunt. Sed non in eo sunt numero illi.

S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) *A.* indicat. (2) *Nicolaus* habet notitiam;

ad quos per discipulos venit: non sunt enim in pena leviori ponendi qui omnino legem Christi accipere noluerunt, & eam, quantum ad ipsos attinet, omnino nullam esse voluerunt. Hanc etiam excusationem possunt habere qui priusquam Evangelium Christi audierint, vitæ hujus sine perveriti sunt; sed non ideo possunt effugere damnationem. Quicumque enim homines nisi in eo Salvatore salventur, qui venit querere quod perierat, ad perditionem sine dubio pertinebunt. Quamvis dici possit, alios leviores, alios graviores penas passuros. Ille enim perire Deo dicitur, qui ab illa beatitudine quam dat sanctis suis, per supplicium separatur. Tanta est autem diversitas suppliciorum, quanta est diversitas peccatorum, quæ quomodo se habeant, alius (1) judicat sapientia divina, quam conjectura scrutatur, aut estatur humana. *Chrysostomus* (hom. 76.) Quia vero hinc inde causabantur, quoniam propter Patrem eum persequerentur, destruens eorum excusationem, dicit: *Qui me odit, & Patrem meum odit.* *Alcuinus.* Sicut enim qui diligit Filium, diligit & Patrem, quia una est dilectio Patris, & Filii, sicut una natura; ita & qui odit Filium, odit Patrem. *Augustinus* (tract. 90.) Sed cum superius dixerit, *Nesciunt eum qui me misit*, quomodo possunt odisse quem nesciunt? Si enim Deum, non quod est ipse, sed nescio quid aliud eum suspicantur, aut credunt, non utique ipsum oderunt. Et de hominibus quidem fieri potest ut eos sepe quos nunquam vidimus oderimus, vel diligamus, fama de aliquo sermone bene, vel male. Sed quomodo de quo (2) natura nobis intimatur, dicendus est ignotus? Non enim ejus facie corporali nobis intimatur; sed tunc nobis ad cognitionem patet quando ejus mores, & virtus non latent: alioquin nec seipsum nosse quisquam potest, qui videre faciem suam non potest. Sed plerumque in eis nostra credulitas fallitur: quia nonnumquam & historia, & multo magis fama mentitur. Pertinet autem ad nos ut, quia non possumus hominum indagare conscientiam, de ipsis rebus habeamus veram, certamque sententiam. Quando ergo non errat in rebus, ut recta sit improbatio vitiorum, virtutumque approbatio, si errat in hominibus, venialis est humana tentatio. Proinde sicut fieri potest ut homo bonus hominem bonum oderit, nesciens, non ipsum, sed quod putat esse ipsum; vel potius diligit nesciens, cum bonum diligit, quod est ille; ita fieri potest ut homo injustus hominem oderit justum; & tamen dum eum credit injustum, diligit non ipsum, sed quod putat esse ipsum: quemadmodum autem

h

ho-

homines, sic & Deum. Deinde si interrogarentur Judæi utrum diligenter Deum, se diligere responderent, non ex animo mentientes, sed errando potius opinantes: quomodo enim diligenter Patrem veritatis qui habent odio veritatem? Nolunt enim sua facta damnari; & hoc habet veritas. Tantum igitur oderunt veritatem quantum oderunt suas peccatas, quæ talibus irrogat. Nesciunt autem illam esse veritatem, quæ tales quales ipsi sunt damnat; ac per hoc quia veritatem, qua judicante damnantur, de Patre Deo natam nesciunt, etiam ipsum, & nesciunt, & oderunt. *Chryso- stomus* (hom. 76.) Sic igitur non habent, inquit, excusationem, per hoc quod eam quæ à sermone doctrinam tribuebam, sed & eam quæ ab operibus adjecti, secundum Moysi legem, (1) qui ab eo qui hoc facit, persuaderi universos iussit, cum ad pietatem ducat, & miracula tribuat. Unde subdit: *Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Augustinus* (tract. 91.) Hoc scilicet peccatum quo in eum loquentem, & operantem non crediderunt. Sed quid est quod addit, *Quæ nemo alius fecit*? Nulla quippe in operibus Christi videntur esse majora quam suscitatio mortuorum, (2) quod scimus etiam antiquos fecisse Prophetas. Fecit tamen aliqua Christus quæ nemo alius fecit. Sed responderet nobis, & alios fecisse quæ (3) nec ipse, nec alius fecit: Sed quod tam multa vitia, & malas valentines, vexationesque mortalium tanta potestate sanaret, nullos omnino legitur antiquorum. Ut enim taceatur quod jubendo, sicut occurrebant, salvos singulos fecit; Marcus dicit cap. 6. quod, quocumque introibat in vicus, vel in villas, aut in civitates, in placis, teis ponebant infirmos, & deprecabantur ut vel simbram vestimenti ejus tangerent; & quotquot tangebant eum, salvi fiebant. Hæc nemo alius fecit in eis. Sic enim intelligendum est quod ait, *In eis*, non inter eos, vel coram eis; sed prorsus in eis, quia sanavit eos. Nemo tamen alius fecit quicunque talia opera in eis fecit: quoniam quisquis alius homo aliquid eorum fecit, ipso faciente fecit; hæc autem ipse non illis facientibus fecit. Sed hæc est Pater, aut Spiritus Sanctus fecit; nemo alius fecit, quia totius Trinitatis una substantia est. His ergo beneficiis amorem, non odium retribuere debuerunt; & hoc eis exprobrans adjungit dicens: *Nunc autem viderunt, & oderunt me, & Patrem meum. Chryso- stomus* (hom. eadem.) Hoc autem dicit, ne discipuli dicant: Cur igitur

(1) *Idem* qui talia & facienti, & dicenti obtemperare iussit omnes, cum & ad pietatem ducat, & miracula exhibeat maxima. (2) *Al.* quorum. (3) *Al.* omittitur nec ipse. (4) *Al.* deest accidere.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Et tract. 93. (b) Et iterum tract. 92. (c) *Idem* in (1)

intra tot nos induxisti mala? Nonne prælia, & odium prævidisti? Sed & prophetiam inducit cui subdit: *Sed ut adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis. Augustinus* 15. de Trin. (cap. 17.) Legis nomine aliquando simul omnia veteris testamenti sanctorum Scripturarum significatur eloquia; & ita Dominus hic dicit, *In lege eorum scriptus est*, cum legatur in Psalmis. *Augustinus* super Joan. (tract. eod.) Eorum autem legem dicit, non ab ipsis inventam, sed ipsis datam. Gratis autem odit qui nullum ex odio commodum quaerit, vel incommodum fugit: sic oderunt Deum impii, sic diligunt iusti, ut alia præter illum bona non expectent: quoniam ipse erit in omnibus omnia. *Gregorius* 25. Moral. (cap. 16. in novis codd. cap. 11.) Aliud est autem bona non facere, aliud bonorum odisse doctorem: sicut aliud est ex præcipitatione, aliud ex deliberatione peccare. Ex infirmitate enim plerumque solet (4) accidere amare bonum, sed implere non posse. Ex studio autem peccare, est bonum nec facere, nec amare. Sicut ergo nonnunquam gravius est peccatum diligere quam perpetrare, ita nequius est odisse iustitiam quam non fecisse. Sunt ergo nonnulli in Ecclesia, qui non solum bona non faciunt, sed etiam persequuntur, & quæ ipsi facere negligunt, etiam in aliis detestantur. Horum peccatum non est infirmitate, aut ignorantia, sed ex solo studio perpetratur.

(g) *Chryso- stomus* (hom. 76.) Possent discipuli Domino dicere: Si verba à te audierunt quæ nullus dixit; si opera viderunt quæ nullus alius fecit, & tamen non profuerunt; si oderunt & Patrem tuum, & te cum eo; cuius gratia nos mittis; qualiter digni fide erimus? Ne igitur hæc cogitantes turbentur, consolationem inducit, dicens: *Cum autem venerit paraclitus, quæ ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Augustinus* (tract. 92.) Tanquam diceret: Odio me habuerunt, & occiderunt videntes; sed tale de me testimonium paraclitus perhibebit, ut eos faciat in me credere non videntes: (a) & quia ille perhibebit, & vos perhibebitis: unde sequitur: *Et vos testimonium perhibebitis. Ille cordibus vestris inspirando, vos vocibus vestris sonando: (b) unde poteritis predicare quod notis: quia ab initio mecum estis; quod modo non factus, quia illius Spiritus plenitudo nondum adest vobis. Dabit enim vobis fiducia testi-*

monium. (1) *Idem* qui talia & facienti, & dicenti obtemperare iussit omnes, cum & ad pietatem ducat, & miracula exhibeat maxima. (2) *Al.* quorum. (3) *Al.* omittitur nec ipse. (4) *Al.* deest accidere.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Et tract. 93. (b) Et iterum tract. 92. (c) *Idem* in (1)

nium perhibendi caritas Dei diffusa in cordibus vestris per Spiritum Sanctum qui dabitur vobis. Ille quippe testimonium perhibens, & testes fortissimos faciens abutit amicis Christi timorem, & inimicorum odium convertit in amorem. *Didymus* de Spiritu Sancto. (a) Spiritum autem Sanctum venientem consolatorem dicit, ab operatione ei nomen imponens, quia non solum (1) eos quos se dignos esse reperit, ab omni perturbatione reddit alienos, verum incredibile quoddam gaudium eis tribuit: sempiterna quippe lætitia in eorum corde versatur quorum Spiritus Sanctus habitator est. Ille Spiritus consolator à Filio mittitur, non secundum Angelorum, aut Prophetarum, aut Apostolorum ministerium; sed ut mitti deceat à Sapientia & Virtute Spiritum Dei indivisam habentem cum eadem Sapientia, & Virtute naturam. Et enim Filius missus à Patre non separatur, atque disjungitur ab eo, manens in illo, & habens illum in semetipso. Qui Spiritus Sanctus supra dicto modo missus à Filio, de Patre egreditur, non aliunde ad alia transmigrans. Quomodo enim Pater non consistit in loco, cum ultra omnem corporum sit naturam; ita & Spiritus veritatis nequaquam locorum sine clauditur, cum sit incorporalis, & excedens universam creaturam essentiam. *Chryso- stomus* (hom. 76.) Propterea vero non Spiritum Sanctum, sed Spiritum veritatis eum vocavit, ut ostendat quod erit fide dignus. Dicit autem quod à Patre procedit, quia omnia certissime novit, quemadmodum ipse ait de seipso supra 8. *Quoniam novi unde venio, & quo vado. Didymus* (ut supra.) Sed cum posset dicere, à Deo, sive Omnipotente, nihil horum tetigit; sed ait, à Patre, non quod Pater à Deo omnipotente sit alius; sed secundum proprietatem Patris intellectum parentis, egredi ab eo dicitur Spiritus veritatis. Mittente autem Filio Spiritum veritatis, simul mittit & Pater, cum eadem voluntate Patris & Filii, Spiritus veniat. *Theophylactus*. Et alias quidem Patrem dicit mittere Spiritum; nunc autem cum se misurum dicit, æquipollentiam denotat. Ne autem conferretur reniti contra Patrem, velut ab alia potestate transmittens Spiritum, addidit, à Patre, quasi acceptante Patre, & pariter destinante. Cum autem audis quod procedit, ne intelligas processum missionem esse illatam extrinsecus, qua mittitur administratori spiritus; (2) sed quoddam differens, & exceptæ actionis proprium processum appellat uni principali Spiritui attributum: originalis enim consistencia Spiritus est processus. Non ergo proce-

dere pro mittere sumendum est, sed ex Patre naturalem essentiam obtinere. *Augustinus* (tract. 93.) Hic aliquis forsitan quaerit, quomodo & à Filio procedat Spiritus Sanctus: Filius enim solus Patris est Filius, & Pater solus est Pater: Spiritus autem Sanctus non est unius eorum Spiritus, sed amborum, quandoquidem dicit ipse Christus, *Matth. 10.* „ Spiritus Patris vestri qui loquitur „ in vobis: „ & dicit Apostolus *Galat. 4.* „ Misit „ Deus Spiritum Filii sui in corda vestra. „ Nec ob aliud nomen ipsum proprie vocari Spiritum, cum etiam si de singulis interrogemur, non possimus nisi & Patrem, & Filium Spiritum dicere. Quod ergo communiter vocatur & singulari, hoc proprie vocari oportuit eum qui non est unius eorum, sed in quo communitas apparet eorum amborum. Cur ergo non credamus quod etiam de Filio procedat Spiritus Sanctus, cum Filii quoque ipse sit Spiritus? Si enim ab eo non procederet, non post resurrectionem discipulis suis insufflasset, dicens *infra 20.* *Accipite Spiritum Sanctum.* De hac quoque virtute credendus est dicere *Evangelista* (*Luc. 6.*) „ Virtus „ de illo exibat, & sanabat omnes. „ Si ergo & de Patre, & de Filio procedat Spiritus Sanctus, cur Filius dicit, *De Patre procedit*, nisi quemadmodum solet ad eum referre & quod ipsius est de quo ipse est? unde illud est quod ait supra 7. *Mea doctrina non est mea, sed ejus qui me misit.* Si igitur hæc intelligatur ejus doctrina, quam tamen dixit non suam, sed Patris, quanto magis intelligendus est & de ipso procedere Spiritus Sanctus, ubi sic ait, *De Patre procedit*, ut non diceret, *De me non procedit.* A quo autem habet Filius ut sit Deus, ab illo habet utique ut procedat ab eo Spiritus Sanctus. Hinc viciniamque & illud intelligitur, cur non dicatur natus esse, sed potius procedere Spiritus Sanctus; quoniam si & ipse Filius diceretur, quomodo natus esse Filius diceretur, quod absurdissimum est: filius quippe nullus est duorum, nisi patris, & matris. Abiit autem ut inter Deum Patrem & Deum Filium tale aliquid suspicemur: quia nec filius hominum simul ex patre, & ex matre procedit; sed cum in matrem procedit ex patre, non tunc procedit & ex matre, Spiritus autem Sanctus non de Patre procedit in Filium, & de Filio procedit ad sanctificandam creaturam; sed simul de utroque procedit. Neque enim possumus dicere, quod non sit vita Spiritus Sanctus, cum vita Pater, vita sit Filius; ac per hoc sicut Pater, cum habeat vitam in semetipso, dedit & Filio vitam habere in semetipso; sic ei dedit vitam procedere de illo, sicut procedit & de seipso.

(1) *Al.* eos consolatur quos, &c. (2) *Legit Nicolai*: sed quamdam differentem, & excellentem, ac separatam proprietatem processum appellat, &c.
EX EDIT. P. NICOL. (a) Lib. 2.